

Vroegmoderne tijd

In 1538 stierf de Maastrichtse geleerde Mattheus Herbenus. Zijn bibliotheek bevatte een kostbare uitgave van de *Geographica* van de Griekse historicus en geograaf Strabo (64 v.Chr.-23 na Chr.), een soort encyclopedie van de toen bekende wereld.

De belangstelling van Herbenus past bij twee kenmerkende aspecten van zijn tijd.

2p 7 Toon dit aan.

Gebruik bron 3.

In deze brief wordt verwezen naar de argumentatie van de Nederlandse edelen voor hun verzet tegen het religieuze beleid van Filips II.

2p 8 Geef aan wat hun bezwaar is tegen dit beleid en geef de verklaring voor hun standpunt vanuit hun maatschappelijke taak.

Gebruik bron 3.

Volgens de Franse historicus Ferdinand Braudel spelen geografische factoren een rol in de slechte relatie tussen Filips II en zijn Nederlandse gewesten bij het uitbreken van de Opstand. Voor zijn bewijsvoering maakt hij onder andere gebruik van deze brief.

2p 9 Ontleen aan de bron een argument dat Braudel kan hebben gebruikt voor zijn opvatting.

Gebruik bron 4.

Stel, je doet onderzoek naar het beleid van Filips II omstreeks 1575 en je vindt deze bron. Deze oprichtingsakte is opgesteld door de Staten van Holland in naam van Filips II en is bezegeld met zijn persoonlijke zegel. Je concludeert dat deze bron niet bruikbaar is voor je onderzoek, omdat deze akte niet met instemming van Filips kan zijn opgesteld.

3p 10 Licht je conclusie toe door:

- met twee aan de bron ontleende argumenten aan te tonen dat deze akte niet past bij het beleid van Filips II en
- te verklaren waarom de Staten van Holland deze akte toch uitvaardigden uit naam van Filips II.

Gebruik bron 5.

Deze prent sluit aan bij een debat in de Republiek over de buitenlandse politiek in die tijd.

- 4p 11 Licht dit toe door:
- de kern van dit debat weer te geven en
  - aan te geven waarom dit debat juist in die tijd plaatsvindt en
  - met een element uit de bron uit te leggen welk standpunt in dit debat in de prent wordt weergegeven.

Gebruik bron 6.

Een interpretatie:

Uit dit citaat blijkt dat Voltaire niet tot de radicale stroming in de Verlichting gerekend kan worden.

- 2p 12 Leg dit uit met een verwijzing naar de bron.

Twee gebeurtenissen uit de geschiedenis van de kathedraal van Saint-Denis bij Parijs:

- 1 In 1793 werd de crypte, waar sinds de middeleeuwen de Franse koningen werden begraven, opengebroken op last van de regering. De lijken werden in een put gegooid.
- 2 In 1815 werden de lichamen van Lodewijk XVI en zijn vrouw Marie-Antoinette met eer herbegraven in de kathedraal van Saint-Denis.

- 4p 13 Leg voor elk van beide gebeurtenissen uit dat deze past bij de politieke situatie van dat moment.

Vroegmoderne tijd

---

bron 3

Op 17 oktober 1565 schrijft Filips II vanuit zijn buitenverblijf in de buurt van het Spaanse Segovia aan zijn halfzuster Margaretha van Parma, landvoogdes in de Nederlanden:

Mevrouw mijn geliefde zuster,

Ik beantwoord uw brief van 22 juli waarin u me vertelde, (...) hoe u bent begonnen de instructies ten uitvoer te brengen die de prins van Gavere¹⁾ heeft overgebracht, en dat u probeert de religieuze problemen op te lossen. (...) Wat betreft de onvrede die u hebt bemerkt over sommige dingen die ik volgens de prins van Gavere aan hem heb verteld en die niet lijken te kloppen met mijn brieven uit Valladolid (van 13 mei 1565), (...) zie ik niet dat ik in die brieven iets anders heb geschreven dan wat ik de prins van Gavere heb gezegd. Want met betrekking tot de inquisitie, is het mijn bedoeling dat die door de inquisiteurs ten uitvoer wordt gebracht zoals zij dat tot nu hebben gedaan en zoals zij behoren te doen volgens het goddelijk en het menselijk recht. (...) Als iemand bang is voor ordeverstoringen: er is geen reden te geloven dat die eerder zullen optreden of omvangrijker zullen zijn wanneer men de inquisiteurs toestaat hun plichten te vervullen en hen daarbij ondersteunt. U kent het belang hiervan en ik beveel u dringend in deze kwestie alles te doen wat noodzakelijk is en niet in te stemmen met een ander beleid.

noot 1 De prins van Gavere is beter bekend als Lamoraal graaf van Egmont. In het begin van 1565 verblijft hij enkele maanden aan het hof van Filips II in Spanje als afgevaardigde van de Nederlandse edelen.

bron 4

In 1575, na het ontzet van Leiden, wordt uit naam van Filips II de Universiteit van Leiden opgericht. In de oprichtingsakte staat:

Wij (Filips II) ondervinden dat, door de huidige en langdurige oorlogshandelingen in ons land en in de graafschappen van Holland en Zeeland, alle goede instellingen ter onderwijzing en stichting van de jeugd in wetenschap en vrije kunsten geheel en al zijn vergeten en nu al enige jaren zijn achtergesteld. Wij ondervinden ook dat de inwoners van deze gebieden, zware onkosten en moeilijkheden vrezen waarin zij en hun kinderen zouden kunnen geraken (...) als zij hun kinderen tot studie of school zouden moeten sturen naar universiteiten in onze andere landen en gewesten, (...) die een religie en uitoefening daarvan hebben, die niet overeenkomt met die van Holland en Zeeland.

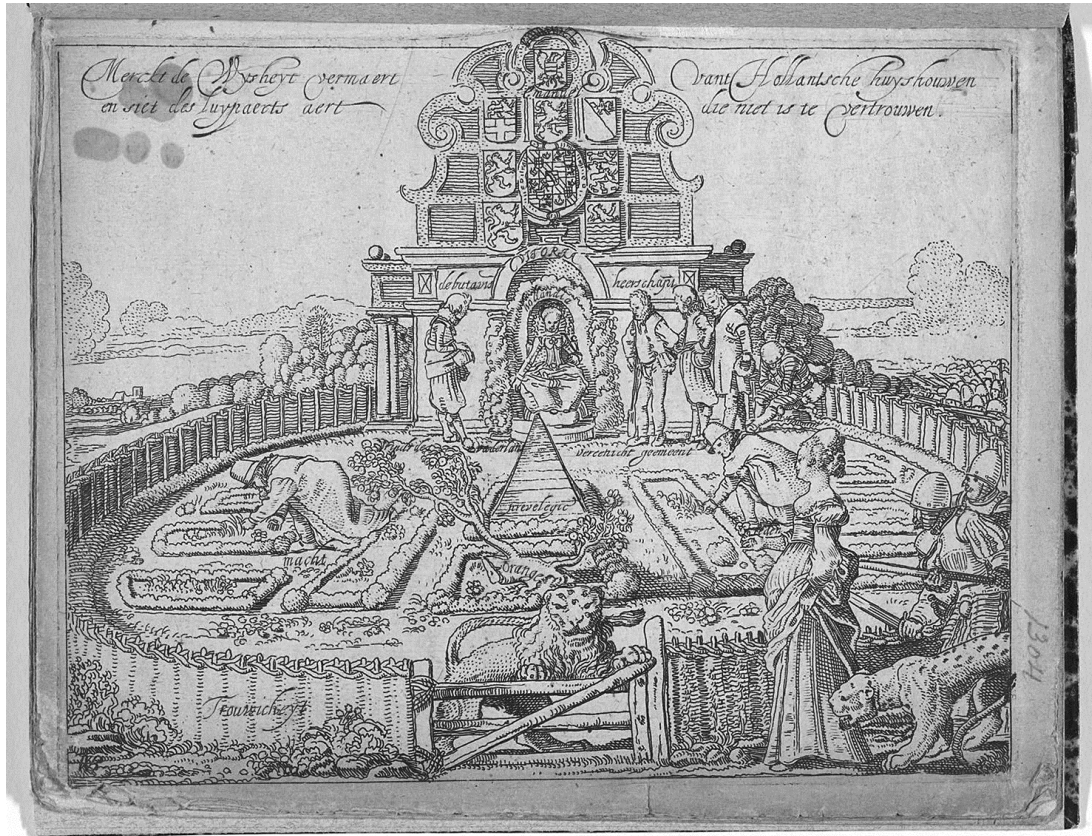
Omdat ook alle onvrede, twist en vijandschap van de hertog van Alva en zijn aanhangers, de vijanden van Holland en Zeeland, (...) niet zo snel opgelost noch weggenomen zullen kunnen worden ten gunste van een ieder, is er langdurig gebrek aan goed onderwijs. (...)

(Daarom) willen wij graag onze stad Leiden met de burgers en inwoners die grote last en nood van de oorlog hebben gehad en dit in alle trouw verdragen hebben, met alle manieren en middelen belonen en bepalen wij, na langdurige onderhandelingen met en op advies van onze lieve neef, ridder van onze orde, prins Willem van Oranje (...), dat in de stad Leiden een vrije openbare school en universiteit wordt opgericht.

In naam van de koning, 5 januari 1575.

bron 5

Titelblad van een pamflet uit 1615, getekend door Willem van Buytewech:

Tekst in de prent (in vertaling):

"Bemerk de beroemde wijsheid van het Hollandse huishouden, en zie de aard van het luipaard dat niet is te vertrouwen".

Rondom de vrouw op de troon (midden) staat: "De Bataafse heerschappij" en "Victoria Hollandia".

Onder de linkerfiguur voor de troon staat: "Vriend des vaderlands", onder de rechterfiguren staat: "verenigde gemeenten".

Op de piramide in het midden staat "Privilege", onder de wiedzende figuren staat "macht" en "reden", op de boomstronk staat "Oranje".

Op het gevlochten hek staat "trouwicheyt" (trouw).

bron 6

De Franse filosoof Voltaire schrijft in 1764:

Ieder mens heeft het recht om er in zijn hart van overtuigd te zijn dat hij volstrekt gelijk is aan de andere mensen; daar volgt niet uit dat de kok van de kardinaal zijn meester opdracht mag geven om het eten voor hem klaar te maken. Maar de kok mag wel zeggen: "Ik ben een mens, net als mijn meester. Ik ben net als hij huilend ter wereld gekomen; hij zal sterven net als ik, (...). Als de Turken zich meester maken van Rome, en ik ben dan kardinaal en mijn meester is kok, dan neem ik hem in dienst." Deze hele gedachtegang is redelijk en juist, maar zolang de Grote Turk Rome nog niet heeft ingenomen, moet de kok zijn plicht doen, want anders valt de hele maatschappij uiteen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.